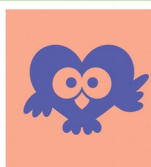

Varje barns rätt till kommunikation

- TAKK-kommunikatörer
i förskola och skola

Barn- och ungdomsförvaltningen
Alingsås kommun
Projektledare: Monica A Ryman
Samordnare: Gunilla Lindberg/Anna Nilsson
SIS-projekt 2016

Sammanfattning

Under 2016 har Barn- och ungdomsförvaltningen i Alingsås kommun genomfört projektet ”Varje barns rätt till kommunikation” genom SIS-medel via Specialpedagogiska skolmyndigheten. Projektet syftade till att öka barns och elevers möjligheter att kommunicera, genom att TAKK-kunniga pedagoger agerade modell och inspiratör för andra pedagoger*. Målen var att öka pedagogers kunskap om TAKK (tecken som alternativ och kompletterande kommunikation), samt att TAKK används vardagligen i förskolor och skolor. Målgruppen var barn och elever med språkstörning, tal-/språkförsening, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, hörselnedsättning och även barn med annat modersmål.

Åtta så kallade TAKK-kommunikatörer anställdes på 20% och dessa har under året varit ute i två verksamheter vardera varje vecka. Deras uppdrag har varit att vara modell för pedagogerna genom att teckna, att inspirera pedagogerna att använda sin TAKK-kunskap samt att synliggöra för pedagogerna vilka positiva effekter TAKK-användande medför. Flertalet pedagoger i projektet har även deltagit i TAKK-utbildning under året. TAKK-kommunikatörerna har haft regelbundna träffar för erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling.

Det har funnits flera utmaningar, men både pedagogerna och TAKK-kommunikatörerna har upplevt att projektåret varit inspirerande och lärorikt. Flera pedagoger nämner bland annat att deras medvetenhet om TAKK har ökat och att de fått hjälp att använda TAKK mer i sitt vardagliga arbete. Barnen och eleverna har uttryckt många positiva kommentarer om TAKK och om sina TAKK-kommunikatörer.

En positiv utveckling har skett och projektet har gett ringar på vattnet, men det finns mycket arbete kvar att göra innan målen är uppnådda fullt ut.

*När ordet ”pedagoger” används i rapporten åsyftas all personal i förskola och skola

Sökord:

Kommunikation, delaktighet, AKK, TAKK, tecken, skola, förskola, TAKK-kommunikatör

Innehållsförteckning

Bakgrund.....	4
Syfte och mål.....	5
Genomförande.....	6
Informationsspridning.....	6
TAKK-kommunikatörer i verksamheterna.....	6
TAKK-utbildning.....	8
Förändring.....	8
Nätverksträffar och kompetensutveckling.....	8
Information till skolledare och specialpedagoger.....	9
Pedagogernas upplevelse.....	9
TAKK-kommunikatörernas upplevelse.....	12
Måluppfyllelse.....	13
Analys och tolkning.....	14
Barnens upplevelse.....	14
Lärdomar och rekommendationer.....	16
Förankra och tydliggör förväntningar.....	16
Avsätt tillräckligt med tid.....	16
Skynda långsamt vid start.....	16
Referenser.....	17
Bilagor.....	18

Bakgrund

Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter har varje barn rätt att uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet, i förhållande till barnets ålder och mognad (artikel 12). Barnet har rätt att söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer (artikel 13). Vidare säger konventionen om barnets rättigheter att ett barn med fysiskt eller psykiskt handikapp bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället (artikel 23).

I förskolans läroplan står det att förskolläraren ansvarar för att ge barnet stimulans och utmaningar i sin språk- och kommunikationsutveckling. Grundskolans läroplan säger att läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleven får stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling.

Många barn och elever har behov av alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) för att utveckla sin språk- och kommunikationsförmåga. En form av AKK är tecken som alternativ och kompletterande kommunikation (TAKK). Erfarenhet och forskning tyder på att teckenanvändande i kommunikationen har många fördelar (Heister Trygg, 2010). Det hjälper barn att uppfatta det viktigaste i meningarna, och det ger barn ökade möjligheter att uttrycka sina tankar, känslor och önskemål (Tonér, 2016).

Det är en rättighet att vistas i miljöer som är kommunikativt tillgängliga, likaså att ha möjlighet att använda sitt kommunikationssätt hela tiden (National Joint Committee for the Communicative Needs of Persons with Severe Disabilities, 1992). Tecken blir tillgängligt för barn då de vuxna använder TAKK i vardagen. De vuxna som omger barnet måste hela tiden ligga steget före och locka barnet vidare i sin språk- och kommunikationsutveckling. Barnet får då de verktyg som det behöver för att kunna kommunicera med sina kamrater och med andra i sin omgivning. Blir det naturligt att använda tecken, ökar barnets förutsättningar att vara delaktig i gemenskapen, visa sina förmågor och utveckla sin fulla potential.

Under ca tio år har pedagoger i förskola och förskoleklass anställda i Alingsås kommun, fått utbildning i TAKK. Varje år har förvaltningens hörsel-/specialpedagog lett kurser för ca 80 personal. Trots mycket uppskattade kurser har kommunens specialpedagoger samt landstingets logoped observerat att TAKK inte blivit det levande kommunikationssätt som var önskat.

Det fanns goda exempel i kommunens verksamheter där TAKK användes hela tiden och där pedagogerna hade sett hur barnets kommunikation och språkutveckling gick framåt. De goda exemplen var dock för få. De sammanhang då TAKK användes mest var i fasta situationer som exempelvis samling, och vid vardagliga självständighetsfärdigheter så som vid måltider, toalettbesök samt av- och påklädning. Det som oroade var att TAKK inte märktes i alla övriga samspelesituationer under en dag, exempelvis i leken, i spontana samtal och när svåra situationer uppstår.

Idén växte fram att de pedagoger som hade upplevt vinsten med att alltid använda TAKK skulle få vara inspiratörer till sina kollegor.

Under våren 2015 gjordes ett miniprojekt på en förskola i Alingsås. Pedagogerna fick utbildning i tecken som har med lekar att göra. Utbildaren lärde ut en lek med tecken, som sedan de vuxna lekte tillsammans. Därefter lekte utbildaren leken gemensamt med barn och pedagoger inomhus liksom utomhus. Leken blev sedan naturlig i barngruppen och tecken användes varje gång den lektes.

Barnen och pedagogerna lärde under våren in ett antal lekar där TAKK användes.

Det pedagogerna lade märke till var att barn som hade haft svårt att ingå i spontana lekar gärna var med i de lekar där TAKK användes. TAKK skapade förutsättningar för barnen att ingå i lekens gemenskap. Det gav alltså möjlighet till kommunikation och delaktighet. Detta miniprojekt tydliggjorde att utbildning i tecken inte är tillräckligt för att pedagoger ska *använda* tecken i den dagliga verksamheten. Det hjälper inte med de teoretiska kunskaperna, utan för att bli en naturlig utförare behövs en förebild som fungerar som modell och tecknar i verksamheten; en TAKK-kommunikatör.

Syfte och mål

- Syfte:** Att genom en TAKK-kommunikatör som är en förebild/modell i att använda TAKK i barngruppen/klassen ge alla barn tillgång till rätten att kommunicera.
- Mål:** Att genom en TAKK-kommunikatör öka kompetens och kunskap hos pedagoger, för att varje barn/elev ska få utveckla sina möjligheter att kommunicera, och därmed få tilltro till sin språkliga förmåga.
Att barn/elever ska ges stöd och stimulans för att utvecklas så långt som möjligt (Skollag 1 kap 4 §)
Att TAKK används i barnens vardag i både förskola och skola.
- Målgrupp:** Barn med språkstörning, tal-/språkförsening, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, hörselnedsättning och även barn med annat modersmål.

Genomförande

Projektet ”Varje barns rätt till kommunikation” planerades under hösten 2015 och tjänster internannonserades. Åtta TAKK-kommunikatörer anställdes på 20% var från 1 februari 2016; sju förskollärare och en specialpedagog, alla med TAKK-kompetens. Dessutom avsatte redan befintlig hörselpedagog och talpedagog 20% vardera av sin tjänst som kommunikator. TAKK-kommunikatörerna startade med att vara ute i två verksamheter vardera, totalt 16 förskoleavdelningar och förskoleklasser runt om i kommunen. Verksamheterna valdes ut utifrån behov som uttryckts av skolledare, specialpedagog, hörselpedagog och/eller talpedagog. Dessa verksamheter hade ett eller flera barn/elever med språkstörning, tal-/språkförsvning, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, hörselnedsättning och/eller annat modersmål än svenska.

Informationsspridning

TAKK-kommunikatörerna har informerat om projektet på Alingsås delar; ett forum för kollegialt lärande för pedagoger. Då även gymnasiesärskolan i Alingsås visade intresse för projektet fick de besök av två TAKK-kommunikatörer som berättade om projektet.

Under läsåret 2016/2017 deltar all förskolepersonal i Alingsås kommun i en fortbildningssatsning om språk och kommunikation. I detta forum får personalen information om projektet och de som haft tillgång till TAKK-kommunikatör kan delge sina erfarenheter.

Information om projektet finns på Alingsås kommuns hemsida, tillgänglig för alla intresserade: <http://www.alingsas.se/utbildning-barnomsorg/grundskola-barnomsorg/verksamhetsutveckling-1-16-ar/projekt/takk-kommunikatorer>

TAKK-kommunikatörer i verksamheterna

Varje verksamhet har haft tillgång till sin TAKK-kommunikatör ca 2,5 timme per vecka. TAKK-kommunikatörerna har då följt verksamheten och tecknat så mycket som möjligt. Deras uppdrag har varit att...

...inspirera pedagogerna att använda den kunskap de redan har i TAKK
...vara en modell för pedagogerna och tillsammans med dem teckna hela tiden när de är ute i verksamheten
...ge pedagogerna kunskap om varför det är hjälpsamt att använda TAKK
...synliggöra vad som händer i barngruppen när alla vuxna använder tecken
...synliggöra hur TAKK kan underlätta kommunikation mellan vuxna och barn, barn till barn

- Inspirera pedagogerna att använda den kunskap de redan har i TAKK

TAKK-kommunikatörerna fick besvara frågor skriftligen efter första terminen (bilaga 4), och blev vid årets slut intervjuade av projektledaren och samordnaren (bilaga 5). Svaren visade att de har inspirerat pedagoger på många olika sätt. De har påtalat när de sett att pedagogerna använt tecken. De har uppmuntrat pedagogerna att ”få upp händerna”, det vill säga att börja använda tecknen i vardagen (Tonér, 2016), att använda de få tecken de kan istället för att inte teckna alls, samt pratat om att det inte är farligt att göra fel. TAKK-kommunikatörerna har försökt peppa pedagogerna och påminna dem om att de kan. Att de inte ska ge upp i brist på gensvar eller att sluta teckna bara för att barnet börjar tala.

- Vara en modell för pedagogerna och tillsammans med dem teckna hela tiden när de är ute i verksamheten

TAKK-kommunikatörerna har följt verksamheternas ordinarie aktiviteter och varit med inomhus, utomhus, på idrottslektioner, vid studiebesök på biblioteket med mera. Pedagogerna har då kunnat se och imitera när TAKK-kommunikatören tecknar. Ibland har TAKK-kommunikatören läst en saga eller hållit i en lek, för att pedagogerna ska ha ännu större fokus på att observera och imitera. De har kunnat bistå med teckenmaterial från programmen Ritade tecken och In Print samt visat hur det kan användas. På en förskola tog personalen med sig en Alfons-saga med tecken ut på gården, och den sitter nu på staketet för att barnen ska kunna leka sagan.

- Ge pedagogerna kunskap om varför det är hjälpsamt att använda TAKK

TAKK-kommunikatörerna har så långt det varit möjligt deltagit när pedagogerna har planerat verksamheten. Vissa har även deltagit på pedagogernas APT och föräldramöten. De har använt sig av reflektionsfrågorna ur boken ”Tecken – ett verktyg för ökad kommunikation” (Tonér, 2016) i samtal med personalen, och uppmuntrat verksamheterna att använda sig av boken. Bilden nedan har använts frekvent för att prata om varför TAKK är hjälpsamt. I många av verksamheterna sitter nu denna bild uppe i hallen, tillgänglig för både föräldrar och personal.

Varför Tecken som **A**lternativ och **K**ompletterande Kommunikation - TAKK?

Vi har alltid med oss tecknen.

Motoriskt enklare att göra tecken än att tala.

Vi kan hjälpa barn att teckna ett ord genom att ta dess händer och utföra tecknet.

Använder andra sinnen än tal.

Stimulerar ögonkontakt och uppmärksamhet.

Konkretiserar ordens betydelse.

Hjälper barn att uppfatta det viktigaste i meningarna.

Bidrar till att vi vuxna talar långsammare, vilket hjälper barnen att få fatt i språket.

Ger barn större möjlighet att uttrycka sina tankar, känslor och önskemål.

Utgör en brygga mellan svenska och andra modersmål.

Efter inspiration från "Tecken - ett verktyg för ökad kommunikation" sid. 24

Varje gång TAKK-kommunikatören har deltagit i verksamheten har pedagogerna haft möjlighet att ställa sina frågor.

- Synliggöra vad som händer i barngruppen när alla vuxna använder tecken
- Synliggöra hur TAKK kan underlätta kommunikation mellan vuxna och barn, barn till barn

TAKK-kommunikatören har uppmärksammat pedagogerna på vilken effekt det får när de tecknar, exempelvis att taltempot sänks och att ljudnivån sänks. Ett konkret exempel från en av verksamheterna var då en pedagog läste en saga för barnen utan att teckna. Ett av barnen upplevdes inte vara delaktig i berättelsen. Vid ett annat tillfälle läste TAKK-kommunikatören en saga, och tecknade de betydelsebärande orden. Denna gång kom just detta barnet självmant och ville vara med, och upplevdes intresserad och delaktig. Det blev en aha-upplevelse för pedagogerna och en bekräftelse på att TAKK gör skillnad.

TAKK-kommunikatören har kunnat hjälpa pedagogerna att använda "persontecken" på ett kommunikativt sätt, mellan vuxna och barn och barn till barn. Den har stöttat pedagogerna i att det går att teckna i *alla* situationer, så att det inte stannar vid fasta situationer och självständighetsfärdigheter.

TAKK-utbildning

Flertalet av de personalgrupper som haft TAKK-kommunikatör under året gick parallellt en TAKK-utbildning. Denna leddes av projektledaren eller samordnaren. Under utbildningen fick personalen möjlighet att utöka sitt teckenförråd, träna på att "få upp händerna" samt fördjupa sig i samtal kring TAKK-användande. Ambitionen var att alla pedagoger som hade TAKK-kommunikatör i sin verksamhet skulle delta i TAKK-utbildning under året, men på grund av tidsbrist fick tyvärr inte alla den möjligheten.

Förändring

Grundtanken var att TAKK-kommunikatörerna skulle följa de 16 utvalda arbetslagen under hela 2016. På grund av olika omständigheter kunde inte detta kunna genomföras fullt ut. Många av verksamheterna har haft en väldigt påfrestande personalsituation, med sjukskrivna medarbetare och/eller chefer. Detta, i kombination med önskemål från övriga avdelningar/klasser i verksamheten att få ta del av projektet, ledde till att några av TAKK-kommunikatörerna fördelade sin tid på tre eller fyra avdelningar/klasser istället för två. I några fall bytte det/de barn/elever som hade störst behov av TAKK verksamhet till höstterminen (bytte avdelning, började i förskoleklass, åk 1 etc.). Utifrån situation och behov togs beslut ifall TAKK-kommunikatören skulle stanna kvar med pedagogerna eller följa med barnet/eleven till den nya verksamheten. I de flesta fall kom det nya barn inom målgruppen, och då stannade TAKK-kommunikatören kvar i arbetslaget med pedagogerna. I något fall följde TAKK-kommunikatören barnet/eleven till nya pedagoger. De pedagoger som hade tillgång till TAKK-kommunikatör under våren men inte under hösten, fick möjlighet att ha viss kontakt med TAKK-kommunikatören under hösten för stöd.

Nätverksträffar och kompetensutveckling

TAKK-kommunikatörerna, projektledaren och samordnaren träffades varje vecka under vårterminen för handledning, erfarenhetsutbyte och för att fördjupa sina kunskaper inom TAKK, både teoretiskt och praktiskt. Inför höstterminen bestämdes att träffarna förlängdes och förlades till varannan vecka, för att kunna utnyttja tiden bättre. Varje nätverksträff hade en dagordning och minnesanteckningar fördes. Nätverket har haft en egen mejlgrupp samt ett chatforum. För att kunna dela med sig av material och dokumentation har gruppen även haft en gemensam samarbetsyta i det webb-baserade dokumenthanteringssystemet Alfresco.

Böckerna ”TAKK – Tecken som AKK” (Heister Trygg, 2010) och ”Tecken – ett verktyg för ökad kommunikation” (Tonér, 2016) köptes i början av året in till alla TAKK-kommunikatörer som studie- och arbetsmaterial. 8 mars 2016 deltog alla TAKK-kommunikatörer, projektledaren och samordnaren i utbildningen ”Att vägleda i TAKK” på SÖK-centrum i Malmö.

Information till skolledare och specialpedagoger

I början av året fick kommunens alla förskolechefer, rektorer och specialpedagoger information om projektet. Efter första terminen blev det tydligt att skolledarna behövde engageras ytterligare inför höstterminen. Projektledaren och samordnaren träffade därför berörda skolledare vid terminsstart för förnyad information och avstämning. Skolledarna fick information om bakgrunden till projektet, målgruppen, TAKK-kommunikatörernas uppdrag, utmaningar under första halvåret, och hur det fortsatta samarbetet behövde intensifieras.

Pedagogernas upplevelse

De deltagande pedagogerna gav uttryck för att mycket varit positivt under året. Kommentarer från pedagogerna utifrån frågan ”Vad har varit det bästa med att ha TAKK-kommunikatör?” (bilaga 3):

Att få stöttning att använda TAKK mer dagligen

Inspiration att använda tidigare kunskaper

Att få hjälp att ta fram tecken som hör till det vardagliga arbetet

Hjälper till att starta upp användandet av tecken i vardaglig verksamhet

Att man ser tecknen i ett sammanhang

Att man blir påmind att använda tecken även i det vardagliga samspelet med barnen

Barnen har blivit mer medvetna om tecken och frågar ofta ”Hur gör man det ordet på tecken?”

Jag har blivit mer medveten om tecken, och lär mig!!

Det är roligt att få lära sig olika tecken och hur man ska tänka för att använda dem i verksamheten

En spark i baken!

Frågan ”Vad hade kunnat vara bättre?” fick flera konstruktiva svar, däribland:

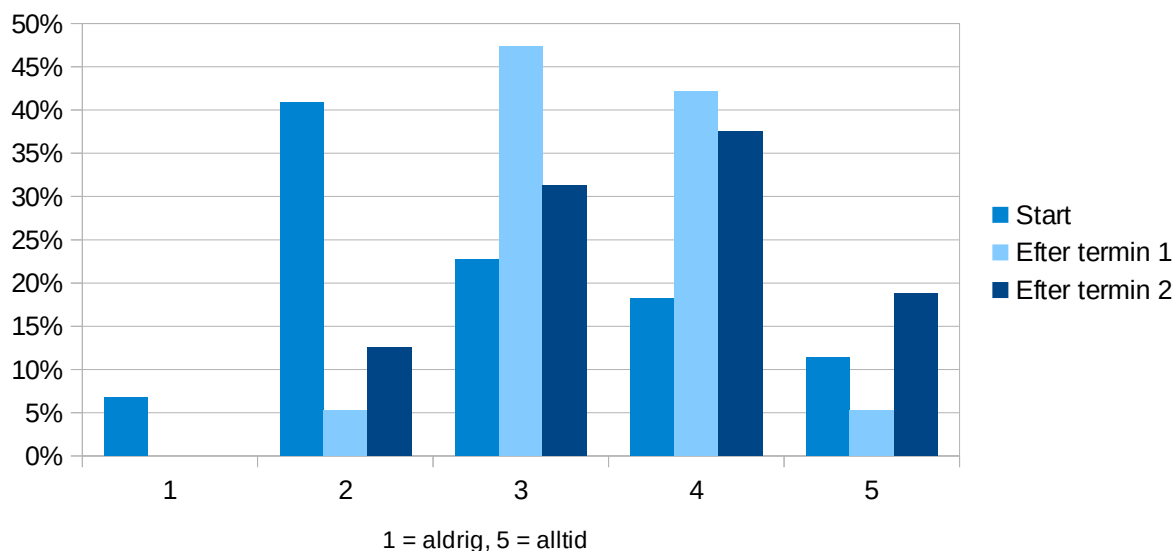
- Att syftet och arbetsbeskrivningen hade varit tydligare vid start/introduktion
- Att arbetslaget fick mer tid att sätta sig in i det
- Hade varit bra med ett möte precis i början där vi kunde fått tips och information om hur vi kan ”utnyttja” TAKK
- Avsatt tid för enbart pedagog och TAKK-kommunikatör

Det var också flera som lyfte att deras pressade personalsituation gjort det svårt att fokusera på TAKK-kommunikatören.

Projektet inleddes med att all personal i verksamheterna besvarade en enkät om hur mycket TAKK användes i verksamheten då (bilaga 1). Efter en termin besvarades samma enkät med några tilläggsfrågor (bilaga 2), och slutligen besvarades enkäten med andra tilläggsfrågor i slutet av året (bilaga 3). Nedanstående stapeldiagram visar hur pedagogernas svar förändrades över året.

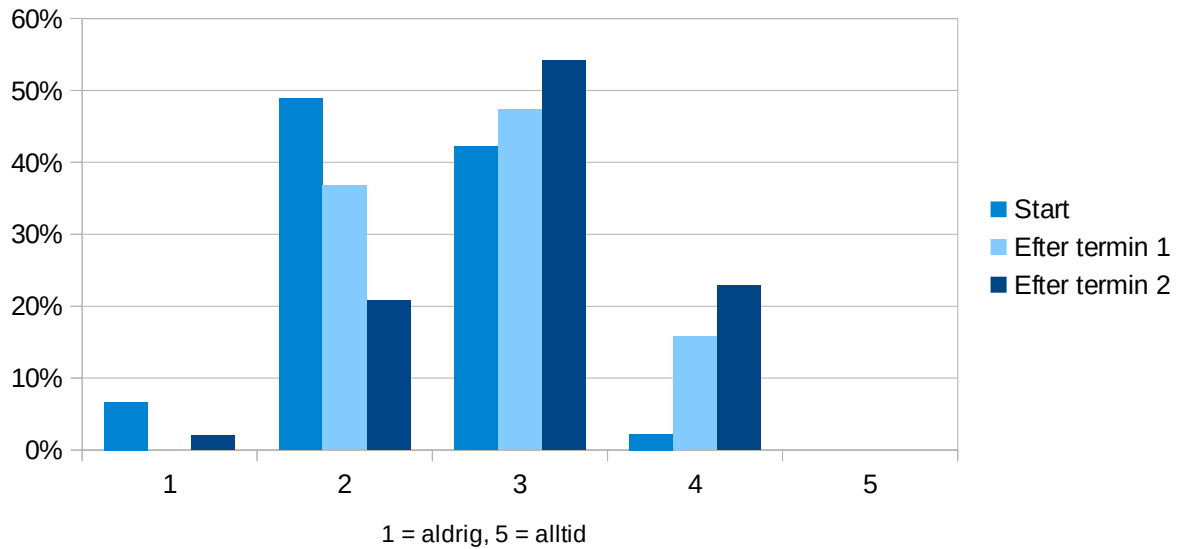
Antal svarande var 44 st vid start, 38 st efter termin 1 och 48 st efter termin 2. Svartalernativ 1 till 5 kan utläsas enligt följande: 1 = aldrig, 2 = sällan, 3 = ibland, 4 = ofta, 5 = alltid.

Fråga 1: Finns TAKK med i er verksamhetsplanering?

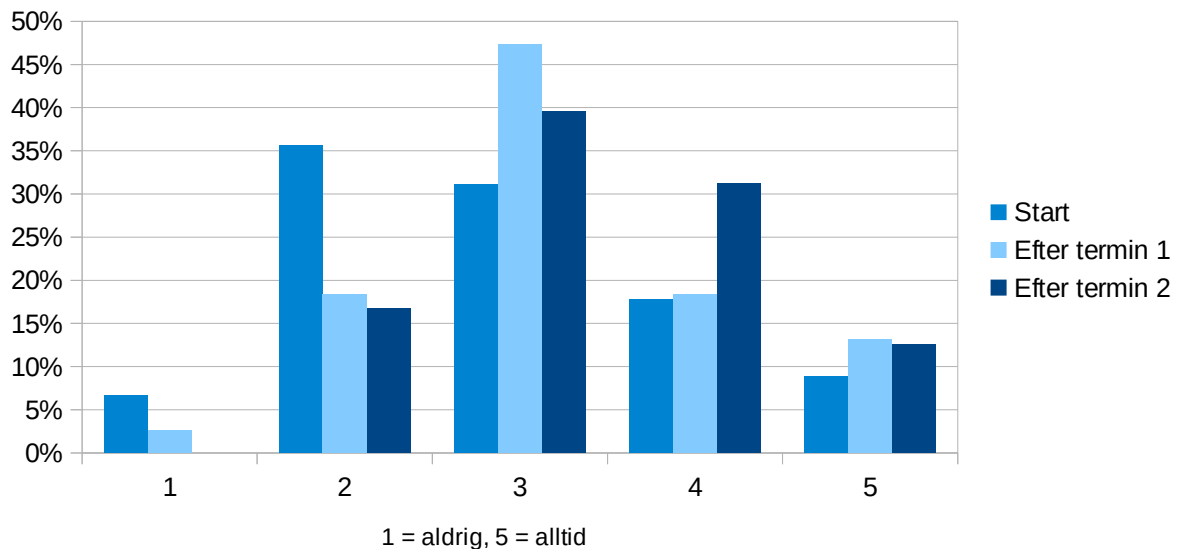
Fråga 1: Vid start svarade många pedagoger att de sällan hade med TAKK i sin verksamhetsplanering. Efter termin 2 har svartalernativet ”sällan” sjunkit drastiskt. Istället hamnar betydligt fler svar på den övre delen av skalan, vilket betyder att fler tänker in TAKK när de planerar för sin verksamhet.

Fråga 2: Hur upplever du att du tecknar nu?

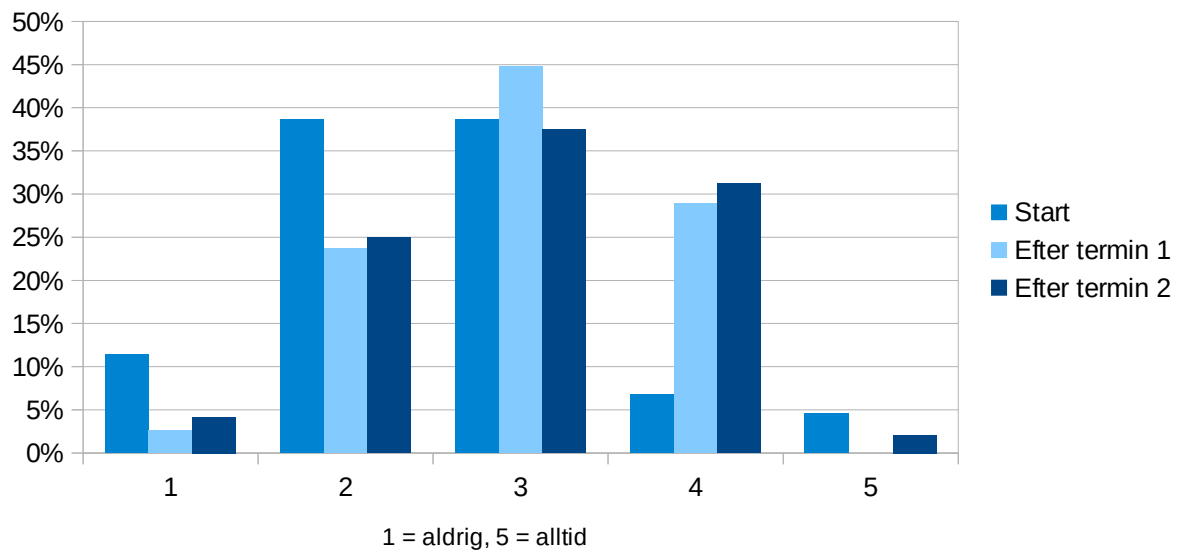
Fråga 2: Om man jämför staplarna för start och termin 2 ser man att det är fler som tecknar ofta efter termin 2. Ingen upplever att de alltid använder tecken.

Fråga 3: Hur ofta tecknar du i planerad verksamhet som t.ex. samling?

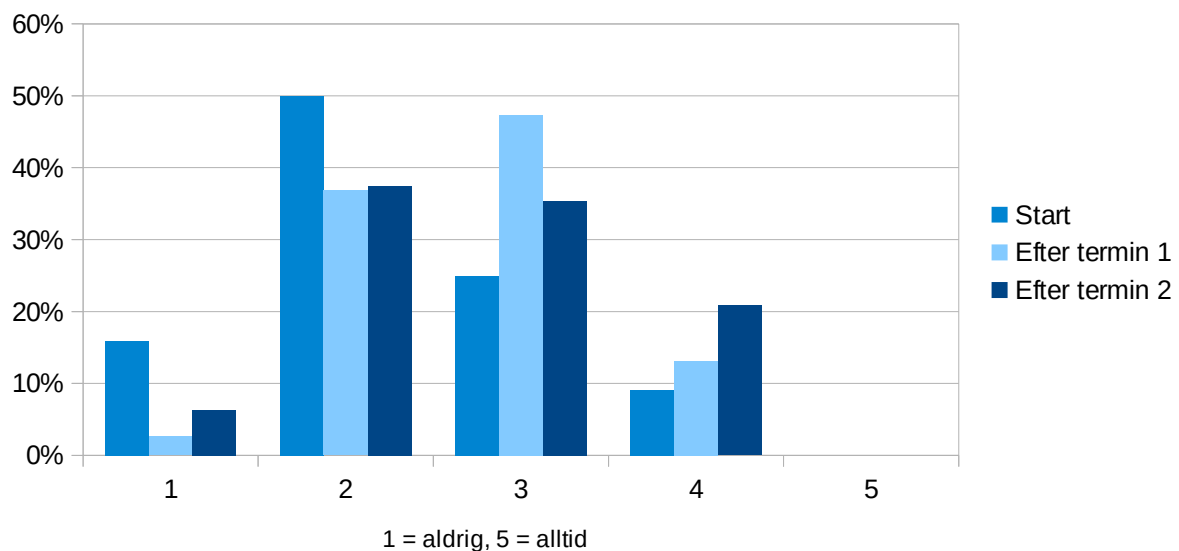
Fråga 3: Vid fokus på svarsalternativ "sällan" och "ofta", och jämförelse mellan dessa vid start och efter termin 2, syns en tydlig förskjutning. Vid start var det över 35% som sällan tecknade i planerad verksamhet, men efter termin 2 hade "sällan" sjunkit till ca 16%. Vid start tecknade ca 18% ofta, efter termin 2 var det över 30% som ofta tecknade.

Fråga 4: Hur ofta tecknar du i rutinsituationer som t.ex. i hallen, vid maten?

Fråga 4: Vid start var det bara ca 7% som ofta tecknade i rutinsituationer. Efter termin 1 hade andelen ”ofta”-svar ökat till närmare 30%. Uppmärksammas kan att svarsalternativ ”alltid” var högst vid start. Kommentarer från pedagoger visade att medvetenheten om det egna tecknandet ökade under året, och många insåg att de inte tecknade så mycket som de själva trodde.

Fråga 5: Hur ofta tecknar du i det vardagliga samspelet med barnen?

Fråga 5: Även här syns en positiv förskjutning. Ändå är det ingen som alltid tecknar i det vardagliga samspelet med barnen.

TAKK-kommunikatörernas upplevelse

Samtliga TAKK-kommunikatörer har upplevt projektåret som spännande, utmanande, inspirerande, lärorikt och meningsfullt. De har känt sig välkomna och uppskattade både av vuxna och barn ute i verksamheterna. Pedagogerna har tyckt det varit bra att bli påmind om att använda tecken. Det har

varit viktigt att bygga upp en relation med pedagogerna så de har kunnat känna sig trygga och bekväma med TAKK-kommunikatörens närvaro i verksamheten. De har behövt tänka långsiktigt och ha tålamod då de så fort som möjligt velat skapa förändring.

TAKK-kommunikatörernas upplevelser har sett olika ut då de varit i varierande verksamheter, men de har haft gott stöd i varandra och haft stort utbyte av att träffas regelbundet på nätverksträffarna. Det som många nämnde är att de vid starten av projektet kom för snabbt ut i sina grupper och att varken pedagoger eller TAKK-kommunikatörerna var tillräckligt förberedda.

Under året har TAKK-kommunikatörerna mött diverse utmaningar. Skolledarna var inte delaktiga på det sätt som varit önskat av både pedagoger och TAKK-kommunikatörer. Pedagogerna hade inte fått tillräcklig information om projektet innan TAKK-kommunikatörerna kom ut. Det har varit vikarier och mycket oro angående organisation och tjänster bland personal på vissa förskolor/skolor. Brist på gemensam planeringstid med arbetslaget har också varit en försvårande faktor.

Den skillnad som TAKK-kommunikatörerna har sett hos pedagoger under projektets gång är att intresset har ökat för att använda tecken som ett verktyg och metod i kommunikativa sammanhang. Pedagogerna tecknar mer, frågar mer, imiterar, ”tänker in” TAKK mer i planering och använder det material som de efterfrågat. Många pedagoger uttrycker också vilken glädje det skapar att använda tecken. Pedagogerna har märkt att genom att teckna gör det en skillnad i barnens/elevernas förståelse och möjligheten att kunna uttrycka sig. Några pedagoger har kommit längre i sin process medan andra inte är trygga med att använda tecken i annat än rutinsituationer.

Måluppfyllelse

Projektets mål var:

Att genom en TAKK-kommunikatör öka kompetens och kunskap hos pedagoger, för att varje barn/elev ska få utveckla sina möjligheter att kommunicera, och därmed få tilltro till sin språkliga förmåga. Att barn/elever ska ges stöd och stimulans för att utvecklas så långt som möjligt (Skollag 1 kap 4 §). Att TAKK används i barnens vardag i både förskola och skola.

Målet att öka kompetens och kunskap hos pedagoger genom en TAKK-kommunikatör har delvis uppnåtts. Genom att pedagogerna haft tillgång till en TAKK-kommunikatör varje vecka har de fått kontinuerlig kompetenshöjning i att använda tecken som ett verktyg för kommunikation. Det har hjälpt pedagogerna att direkt kunna omsätta sina teckenkunskaper i vardagligt samspel. Som en följd av detta har barnen/eleverna i verksamheterna fått stöd och stimulans i sin kommunikationsutveckling. Barn/elever har fått ökade förutsättningar att uttrycka känslor, tankar och önskemål, vilket TAKK-kommunikatörerna belyst när pedagogerna har tecknat i olika situationer. Användningen av TAKK har ökat i stort och det har blivit mer naturligt för pedagogerna att använda TAKK. Barnen/eleverna har tydligt märkt när pedagogerna *inte* använder tecken.

En positiv utveckling har skett och projektet har gett ringar på vattnet, men det finns mycket arbete kvar att göra innan målen är uppnådda fullt ut.

Analys och tolkning

Projektet har varit mycket uppskattat och fått positiv återkoppling från både personal i berörda verksamheter, skolledare, barn/elever, föräldrar och övrig personal inom förvaltningen.

Trots många utmaningar längs vägen upplevs en verksamhetsutveckling ha skett. En sten har satts i rullning, men för att den ska fortsätta rulla behövs ytterligare övande och prövande.

När året började var både projektledaren, samordnaren och TAKK-kommunikatörerna ivriga att komma igång snabbt för att utnyttja projektiden så mycket som möjligt. Det ledde till att urvalet av verksamheter gick hastigt och inte alltid förankrades hos både pedagoger, skolledare och specialpedagoger. Därför hann man inte prata igenom tillräckligt vad projektet innebar och vad som förväntades av varandra.

Grundtanken var att varje TAKK-kommunikatör skulle följa samma arbetslag under hela 2016. Detta kunde inte kunna genomföras fullt ut, då verksamheterna är föränderliga med personalbyten, sjukskrivningar etc. En fråga som diskuterades mycket i nätverket var om TAKK-kommunikatören skulle följa med barnet/eleven i målgruppen vid stadibyte (t.ex. från förskola till förskoleklass) eller vara kvar hos pedagogerna. En svårighet var att projektet sträckte sig över kalenderår och inte läsår. Det gör att det behövs en flexibilitet för att det ska fungera bra för både personalen i verksamheterna och för TAKK-kommunikatörerna.

Pedagogernas enkätsvar tyder på en ökad användning av TAKK i flera olika situationer. Vid jämförelse mellan svaren från februari, juni och december syns en förskjutning i pedagogernas svar på alla frågor, från att TAKK används sällan eller aldrig till ofta eller alltid. Fråga 5 ("Hur ofta tecknar du i det vardagliga samspelet med barnen?") fick lägst svarssiffror av de fem frågorna både i februari och i juni. Detta indikerar att det finns mycket arbete kvar med att få in TAKK i det vardagliga samspelet.

Kommunens skolledare fick i början av året information om projektet. Alla skolledare var mycket positiva till att just deras verksamhet skulle få en TAKK-kommunikatör. Många TAKK-kommunikatörer upplevde dock bristande kunskap och delaktighet hos förskolechefer och rektorer. Projektledaren och samordnaren förde dialog med verksamhetschefer för skola och förskola samt med skolledarna, för att tydliggöra projektets upplägg och skolledarnas viktiga roll. Förhoppningen är att projektet ska implementeras i Barn- och ungdomsförvaltningens ordinarie verksamhet. För att det ska ske behövs troligen ytterligare dialog med verksamhetscheferna, skolledarna och barn- och elevhälsan.

Barnens upplevelse

När ett barn erfar att deras värld blir hörd och sedd, att deras intressen, intentioner och sätt att förstå bemöts och tas tillvara på ett respektfullt sätt menar vi att barn har inflytande och är delaktiga (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003).

En del barn har haft full koll på när TAKK-kommunikatören ska komma under veckan, visat stort intresse och varit drivande i att få lära sig nya tecken. Barnen har också inspirerat pedagogerna att använda tecken då de frågat och undrat och även påmint de vuxna när de glömmer att teckna. De har också uttryckt att det är bra med tecken när man inte hör så bra, behöver uttrycka hur man känner sig eller förstå vad någon säger. Några tycker att tecken är bra när något ska läras in eller förklaras, det blir lättare att förstå. Flera upplever att det har blivit lugnare och att ljudmiljön har förbättrats. Många barn använder gärna persontecknen både till vuxna och kamrater. Barnen har även tecknat mer hemma vilket gjort flera föräldrar nyfikna och de har velat lära sig. Det finns barn som

påtalar att om ett speciellt barn är ledigt eller sjuk så använder inte de vuxna tecken på samma sätt. Likaså har något/några barn uttryckt att pedagogerna inte tecknar när inte TAKK-kommunikatören är där.

I januari 2017 genomförde TAKK-kommunikatörerna intervjuer med ett antal barn/elever de mött under senaste året. Barnen/eleverna som besvarade frågorna var 5-7 år gamla.

Fråga 1: Varför tror du att jag har varit här?

Exempel på svar:

- För att visa oss tecken
- Du kan teckna med oss fast du kan prata
- Därför du lär oss tecken som vi kan använda.
- För att jag är hörselskadad, du har gjort tecken
- För att du vill lära oss tecken, för att det kan vara bra ibland så man inte gapar saker rätt ut.
- För att du lär oss tecken både fröknarna och barnen.
- Vet faktiskt inte, tecknat väldigt mycket
- För att du är vikarie
- För att du älskar barnen, du kommer för att hjälpa barnen att teckna

Fråga 2: När brukar ni teckna på förskolan/skolan?

Exempel på svar:

- Mera på frukosten, samlingen, därinne.....i lekrummet på blåa mattan
- När vi sjunger tecknar vi mycket
- Tecknar massor, tecknar ibland istället för att prata
- Vid lunchen
- När nån behöver
- I samlingen
- Varje dag
- Ganska ofta, vid bordet och samlingen
- Nästan aldrig nu, när du inte är här

Fråga 3: När de vuxna tecknar, vad tycker du om det?

Exempel på svar:

- Då kan man lära sig att teckna, det är bra
- Ingen känsla bara bra
- Väldigt bra
- Vet inte
- Roligt
- Ibland är det svårt att förstå.....fast de pratar samtidigt
- Roligt och tyst, blir bautatyst!
- Asså...de gör nästan aldrig det, när du är här är det ”vant”, det är ok

Fråga 4: När tycker du att det kan vara bra att teckna?

Exempel på svar:

- På samlingen
- Om man inte kan prata
- När någon inte pratar så bra, då måste man visa och teckna
- Vet inte

- Ifall någon inte förstår riktigt.
- Assånär man är riktigt arg....det finns ett tecken som är riktigt bra (visar tecknet)
- Varje gång
- Om någon inte hör
- På lektionerna, man pratar inte så mycket då, man får arbetsro

Lärdomar och rekommendationer

Förankra och tydliggör förväntningar

En stor lärdom är hur viktigt det är att förankra projektet hos verksamhetschefer, skolledare och specialpedagoger. De har otroligt viktiga funktioner i att stödja pedagogerna, så att verksamheterna verkligen tar vara på förmånen att delta i ett projekt som detta. Redan vid start bör det tydliggöras förväntningar och mål:

- Vad är TAKK-kommunikatörens roll? Vad innebär det att vara modell?
- Var vill vi vara om ett år i vårt arbete med TAKK? Vad behöver vi göra för att nå dit?

Det vore bra att tidigt i projektet boka in träffar under året då TAKK-kommunikatörerna och pedagogerna kan träffas, för att säkerställa möjligheten till gemensam planeringstid.

Avsätt tillräckligt med tid

På grund av tidsbrist fick tyvärr inte alla verksamheter delta i TAKK-utbildning under året. TAKK-kommunikatörens arbete upplevdes få större effekt i de verksamheter som gick TAKK-utbildning. Det är därmed en rekommendation att se till att tillräckligt med tid avsätts så att alla får den möjligheten.

Skynda långsamt vid start

TAKK-kommunikatörerna kände under våren viss frustration och otålighet. De ville se snabba resultat och önskade ha svar på frågor som ännu inte hade svar. Det är viktigt att påminna sig om att ett projekt är ett projekt! Det måste få ta sin tid att komma igång med arbetet. Det behöver också kännas tillåtet att det får förändras efter hand. Det är det ett projekt handlar om; att det inte finns ett färdigt "paket" utan att det blir en lärandeprocess.

Referenser

Heister Trygg, B. (2010). TAKK – tecken som AKK

National Joint Committee for the Communicative Needs of Persons with Severe Disabilities (1992): <http://www.asha.org/uploadedFiles/NJC-Communication-Bill-Rights.pdf>. Fritt översatt av DART (www.dart-gbg.org).

Pramling Samuelsson I. & Sheridan S (2003). Delaktighet som värdering och pedagogik

Skolverket (2011). Läroplan för förskolan Lpfö 98

Skolverket (2011). Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011

Tonér, S. (2016). Tecken – ett verktyg för ökad kommunikation

Unicef (2009). FN:s konvention om barnets rättigheter

6. Hur länge har du haft TAKK-kommunikatör i din närhet?

- 0-6 månader 6-12 månader

7. Hur ofta använder du TAKK nu, jämfört med innan TAKK-kommunikatören började?

- Mer sällan Lika ofta Oftare

8. Hur många tecken använder du nu, jämfört med innan TAKK-kommunikatören började?

- Färre tecken Lika många tecken Fler tecken

9. Vad har varit det bästa med att ha TAKK-kommunikatör?

10. Vad hade kunnat vara bättre? Vi tar gärna emot förslag på förbättringar!

Tack för din medverkan!

TAKK- kommunikatören

Bilaga 4

Frågor till TAKK-kommunikatörerna Juni 2016

1. Vilka omvärldsfaktorer, alltså faktorer som påverkat dig men som du inte har kunnat påverka, vilka effekter har det gett?
2. Hur märks det att cheferna är närvarande/frånvarande i pedagogernas utveckling i TAKK – projektet?
3. Hur kan du se att din tid hittills gjort en skillnad/ingen skillnad, utifrån fråga 4 – 7 (checklista för genomförandefasen)?
4. Hur behöver vi möta pedagogerna och hur kan vi få dem att inse att TAKK är hjälpsamt och skall användas hela tiden?
5. Hur får vi pedagogerna att använda den kunskap de har?
6. Hur kan vi hjälpa pedagogerna att se att de har en fantastisk möjlighet att möta barnen och ge dem verktyg att kommunicera?
7. Hur kan vi förmedla glädjen som finns i TAKK?

Bilaga 5

Frågor till TAKK-kommunikatörerna December 2016

Hur tycker du att det här året har varit?

Vilken utveckling upplever du att du själv har gått igenom i din roll som TAKK-kommunikatör?

Vilken utveckling har du sett i den/de verksamheter du varit i?

Glädjeämnen?

Svårigheter/utmaningar?

Något annat du vill lyfta?